

TKANJE KAZALIŠTA

TOMISLAV PAVKOVIĆ

Peter Brook:
Niti vremena
Hrvatski centar ITI-UNESCO,
Zagreb, 2003.

PREMIJERE

RAZGOVOR

FESTIVALI

VOX

HISTRIONIS

AKTUALNOSTI

TEORIJA

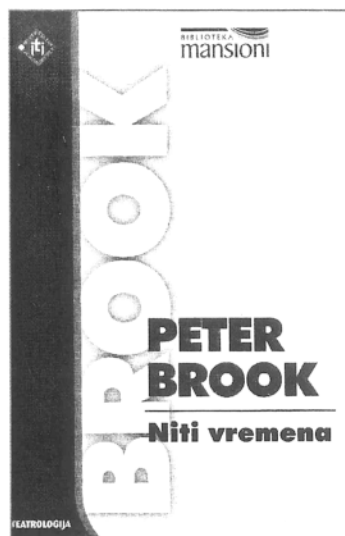
NOVE KNJIGE

SJECANJA

DRAMA

Niti vremena četvrta je knjiga Petera Brooka i svojevrsna je umjetnička i osobna autobiografija. Na samom početku Brook govori da ju je mogao nazvati *Lažnim sjećanjima* (jer sjećanja ne mogu ostati duboko zamrznuta) i da ne osjeća potrebu kazati cijelu istinu, da neke stvari ne smatra bitnim, dajući nam time do znanja da ipak navlači masku pripovjedača koji će selektirati događaje i na njih bacati željeno svjetlo. Zato se u pojedinim trenucima knjiga može čitati i kao romansirana biografija.

Pisac-pripovjedač dijeli svoje izlaganje na tri dijela. Na početku se ne libi prisjetiti pojedinih motiva iz djetinjstva za koje smatra da su dio osobne mitologije i da su bili važni za formiranje vlastite osobnosti. To je, na primjer, priča iz vojnih dana kada je, penjući se na stablo iznad rijeke, bio prisiljen odvojiti se od debla i primiti se za list. Tako je postajao nekoliko trenutaka, a zatim pustio list i pljusnuo u rijeku. Na kraju priče redovito slijedi pojašnjenje: simbolika debla i lista za

Brooka predstavljaju sukob koji je, kaže, cijeli život nastojao riješiti – kad se čvrsto držati uvjerenja, a kad ga prozreti i pustiti. Ovom će se sukobu vratiti još nekoliko puta tijekom izlaganja, a s njim u vezi je i pitanje prepoznavanja pravoga trenutka u životu i strah od njegova propuštanja, sukob koji je također nekoliko puta evociran i oprimjeren. Ta su dva sukoba za Brooka toliko bitna da ih je uzeo kao kriterij podjele svog života na tri faze (i to su tri dijela ove knjige): prvi dio obuhvaća djetinjstvo, školovanje i rad u Engleskoj, drugi dio započinje preseljenjem u Španjolsku i prvim režijama u Francuskoj, a treći dio ponovnim dolaskom u Pariz i početkom rada Međunarodnog centra za kazališna istraživanja.

Kronološki tijek pripovijedanja postaje okvirom unutar kojega se isprepliću dvije, po Brookovu mišljenju, neodvojive niti, a to su njegova unutrašnja istraživanja i njegovi kazališni eksperimenti. U početku je te dvije niti držao strogo odvojenima, ali je poslije spoznao ne-

moogućnost njihova međusobnog lučenja. U prvom dijelu knjige piše uglavnom o svojim brojnim režijama, o pristupu pojedinim tekstovima i glumcima i u tom kazališnom dijelu svoje biografije opisuje prvenstveno vanjske manifestacije kazališnoga čina. Sve što se tiče unutarnjeg rada, a koji se odnosi prvenstveno na utjecaj učenja Gurdjajeva, koji u Brookovu životu ima posebno mjesto i neupitno značenje, zasad nema veze s kazališnim činom. Međutim, kako se Brook u svojim kazališnim istraživanjima sve više seli u unutarnji prostor glumčeva doživljaja, kako ga počinje sve više i više zanimati neograničeni prostor ljudskog iskustva, tako kazalište postaje polje rada u koje prenosi zakone, strukture, znanja i iskustva stečena u drugim područjima osobnog istraživanja. "Više nisam osjećao potrebu izmisliti novi svijet iz svoje mašte, a kao rezultat mogli smo promatrati beskrajne mogućnosti unutar glumca kad je prepušten sebi i nema potporu redateljskih izuma." Ovaj citat primjer je prepoznavanja pravoga trenutka i napuštanja prethodnog uvjerenja za volju kretanja dalje, stjecanja novog iskustva (a kod Brooka se novost uvijek odnosi na novo iskustvo i nove spoznaje), on je ponovljivi obrazac promjene, potrage koji se u *Nitima vremena* uvijek iznova potvrđuje.

A taj je ponovljivi obrazac ispunjen kratkim i suvislo ispričanim pričama temeljenim na epizodama iz Brookova stvaralačkog rada, ali i na njegovim stavovima o životu i umjetnosti. Ponekad je smisao priče u poenti, zaključku kojeg je priča samo trebala biti primjer, i u tom slučaju čitatelj u svom asocijativnom polju vrlo lako pronalazi primjer iz osobnog iskustva. Ponekad priča svojom nevjerojatnošću ima posvjedočiti o uvjetima nastanka predstave ili o konvencijama poslijeratnog kazališta, konvencijama koje je Brook zdušno rušio – ovaj je dio često obojen zajedljivošću, a priče su ispričane na način potenciranja negativnosti koju želi pokazati. Na primjer, o jednoj se opernoj pjevačici koju nije poznavao pričalo da je divna, a ugledavši bucmastu damu u blijedoružičastom, Brook zapisuje: "Vezu između opernih profesionalaca i spola često je vrlo teško dokučiti." Po toj svojoj fazi u kojoj se borio protiv statičnosti i zapuštenog izgleda glumaca u operi, protiv sklapanja predstava u nekoliko dana, protiv prvog susreta zbora i solista tek na premijeri i sličnih, danas gotovo smiješnih navada, Brook pomalo podsjeća na Miletića i njegove reforme unutar organizacijskoga procesa predstave.

Nadalje, priča ponekad može biti ispričana kao uvod u situaciju u kojoj je upoznao nekoga tko je za njegov život bio vrlo važan. U ovim trenucima osobito Brook zna skliznuti u patetiku i kojem simbolu ili osjećaju iz priče pridati romantičarski romansijski štih te gotovo sudbonosno značenje. To su i trenuci kada lakoća i nepretencioznost iznošenja te zanimljivost priče prijeđu još jednu nevidljivu nit i prometnu se u svoju suprotnost, a dojam pretencioznosti počinje prevladavati ovim autobiografskim diskursom. Naime, u tim trenucima postaje nejasno želi li Brook *Nitima vremena* podići svoj esejistički spomenik ili jednostavno želi svojim životnim i redateljskim iskustvom tek posvjedočiti o svom vremenu. Odgovor na ovo pitanje nije jednoznačan pa ga stoga ostavimo još malo po strani.

Niti vremena, iako se doimaju jednostavnim anegdotalnim nizanjem zgoda iz života jednog velikog čovjeka i redatelja, višeslojno su djelo. Anegdotalnošću, aforizmima kojih ima za jedno džepno izdanje i prepričavanjem svakodnevnih situacija iz života, Brook se obraća zainteresiranima za lako i zanimljivo štivo; opisom kazališnih proba i procesa nastanka predstava obraća se i neupućenima u proces nastanka predstave i povjesničarima kazališta, na primjer; esejističkim dijelovima o znanosti, slikarstvu, društvenim promjenama obraća se intelektualcu – suvremeniku, a ekskurzima o glumcu, njegovim unutrašnjim procesima, improvizacijama, bivanju u službi emocionalne istine, prisutnosti, istraživanju koje je činjenje... Brook se obraća kazališnim ljudima. Taj sloj knjige ujedno je i najzanimljiviji, u Brookovim minucioznim opservacijama (koje su ponekad iznesene retorikom normativne poetike!) otkriva se redatelj kojeg su nazivali kazališnim guruom i čije su predstave proglašavane najboljima u 20. stoljeću. Pišući iz pozicije voditelja cijeloga procesa, iz pozicije *insidera*, Brook se s jedne strane ne uspijeva distancirati u mjeri da bi bio objektivan, ali s druge se strane taj nedostatak distancije ukazuje kao najveća prednost jer dobivamo pomalo nekritički, ali izravan, unutrašnji pogled na legendarne predstave, upoznajemo način rada i života u Brookovim trupama, osvještavamo proces rada i istraživanja koji je bio ključan za uspjeh njegovih predstava. Na tim mjestima postaje jasno da *Niti vremena* nisu samo pričice s proba i putovanja, niti su tašta želja za ostavljanjem traga u povijesti – riječ je o kazališnim i životnim spoznajama jednog znamenitog redatelja.

lja, knjizi koja pokazuje kako se i zašto živi u kazalištu, kroz kazalište i za kazalište, knjizi koja uči (o) posvećenosti.

“U jednom afričkom selu, kad pripovjedač dođe do kraja priče, stavlja dlan ruke na zemlju i kaže: *Ovdje polažem svoju priču. Zatim doda: Zato da ju netko drugi može jednog dana uzeti.*” Ova posljednja priča iz *Niti vremena* odgovor je na pitanje o Brookovim motivima. Na nama je odluka o tome što ćemo s njom.

Peter Brook je osim kao redatelj značajan i kao autor četiriju knjiga o vlastitom životu u umjetnosti, a *Niti vremena* posljednja je u nizu. Na račun ovog izdanja može se uputiti nekoliko zamjerki koje se prvenstveno tiču prijevoda koji se u pojedinim rješenjima povodi više za doslovnošću, a manje za kazališnom praksom. Tako nailazimo na konstrukcije poput “dati intonaciju”,

a riječ “eksperiment” ravnopravno se koristi i za improvizaciju kao metodu rada i za cio projekt kao kazališni eksperiment. Doslovnosti u prijevodu ima i na mjestima koja se ne tiču isključivo kazališnog nazivlja pa je ponegdje moguće prepoznati tipično englesku jezičnu konstrukciju. Pogreške su se potkrale i u lekturi, pa je tako pisanje “ne ću” dosljedno provedeno, a pojava leksema poput “veče”, “naveče”, “odlane”, “takmičenje” ili “suštinski” potpuno je neprimjerena. Nespretnosti su se pojavile i prilikom grafičke obrade teksta pa su neke izjavne rečenice postale upitne, neki nepostojeći zarezi iskrsnuli, a očekivani izostali. Ipak, pojava hrvatskog izdanja *Niti vremena* preznačajan je događaj za našu teatrologiju pa ove opaske neka ostanu tek smjernica za dvije još neprevedene Brookove knjige.

PREMIJERE

RAZGOVOR

FESTIVALI

VOX

HISTRIONIS

AKTUALNOSTI

TEORIJA

NOVE KNJIGE

SJEĆANJA

DRAMA